

SUMMARY**Phenomena of Honour and Rite: aspect of religion.**

The article is devoted to philosophical analysis interaction of phenomena of honour and Rite. There are particular concepts that determine this phenomena and personify multi-dimension of its semantic field: antithesis, "Honour-Dishonour", conception links: "Honour-Sanctity", "Honour-Mercy", "Honour-Grace", "Honour-Belief", "Honour-Honesty".

Key words: Phenomena of honour, Sanctity, Belief, Grace, Dishonour.

Вікторія Мельничук,

аспірант кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка

ЕКОЛОГІЧНА ІДЕЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИЙ ВИМІР

Проаналізовано ставлення українців до природи в минулому і сьогодні з точки зору науки і релігії (православ'я). Розглянуто питання взаємообумовленості екологічної кризи і кризи духовної. Досліджено зв'язок екологічних ідей з національними ідеями українців.

Ключові слова: українці, православ'я, природа, екологічні проблеми.

Метою статті є розгляд екологічної ідеї як складової національної ідеї українців з точки зору науки і релігії (православ'я).

Актуальність проблеми. Здавна українці тісно були пов'язані з природою, адже основним видом їх діяльності було землеробство, що й зумовлювало тісні взаємини людей з природою. Сьогодні ситуація змінилася: українці все більш віддаляються від природи, що зрештою є світовою тенденцією. Віддаляючись від своїх природних основ, люди починають віддалятися один від одного, живуть у своєму штучно створеному середовищі. Це є однією з причин не лише порушення гармонії між людиною і природою, а й непорозуміння між людьми.

Огляд літератури. Вчені, досліджуючи вплив взаємозв'язку людини і природи на розвиток нації, вказують на залежність духовності від стану навколишнього середовища та наголошують на необхідності формування екологічної моралі (М. Кисельов¹, М. Хилько²). І. Грабовська³ й С. Грабовський⁴ вважають, що екологічна ідея сьогодні може стати інтегруючим чинником для українців. С. Шумило⁵ пише про погляд православ'я на екологічні проблеми як наслідок гріховності людства. У нашому дослідженні зроблена спроба проаналізувати точку зору православ'я щодо екологічних проблем, їх вплив на духовність людей, зокрема розглянуто погляди Патріарха Філарета⁶, який закликає йти духовним шляхом.

Життя українців завжди було детерміноване особливостями господарювання. Традиційним для української держави є землеробство. З цього положення можна зробити висновок про риси національного характеру українців: гармонія з довкіллям, працелюбність, терплячість, почуття справедливості, сприйняття себе як господаря. Хоча сьогодні праця селянина вважається найпростішою, вчені стверджують, що саме народи, основним видом діяльності яких було землеробство, зробили найвагоміший внесок у розвиток світової культури. Землеробство – це феномен, яким не можна нехтувати, досліджуючи український народ. Визначити процес розвитку народу можна лише тоді, коли будуть враховані всі фактори його розвитку. Постає питання щодо співвідношення сільської та міської культури. Існує думка про те, що українці – сільська нація із незавершеним розвитком культури. Щодо цього твердження є два погляди:

1) українська культура – це суцільний селянський світ, який потрібно зберегти;

2) потрібно якнайшвидше покінчити з провінційністю, трансформувати українську сільську культуру в міську, щоб вона вписувалась у європейський контекст⁷.

Зауважимо, що українська культура своїх витоків є сільською, проте цей факт не зменшує її значення для розвитку світової культури.

Історично ставлення українців до землі було близьким до обожнення, її називали святою і матір'ю. Релігія, зокрема православ'я, вважає землеробство основою життя людей. У Біблії сказано: «І почув Господь пахощі любі, і в серці своєму промовив: «Я вже більше не буду землі проклонати за людину, бо нахил людського серця лихий від віку його молодого. І вже більше не вбиватиму всього живого, як то Я вчинив був. Надалі, по всі дні землі сівба і жнива, і холоднеча та спека, і літо й зима, і день та ніч – не припиняться»⁸.

Українцям властиві такі риси, як життєрадісність і терплячість, ініціативність. Моральні засади, сформовані на цьому ґрунті, ставали моральним імперативом у житті українців. Екофільною рисою українського народу є інтуїтивне розуміння суті процесів природи.

Подальші відносини українського народу з природою склалися не зовсім гармонійно. Відбувався процес відриву селянина від землі, який можна охарактеризувати як добровільний (селяни їхали до міст у пошуках кращого життя) і примусовий (переселення українців в інші місця).

Меліорація, хімізація, спеціалізація господарств, їх об'єднання та розукрупнення, використання екологічно небезпечних технологій, незацікавленість людей у результатах своєї праці, зазначають українські вчені, – все це призвело до сучасного екологічного та морального стану в природі та суспільстві⁹.

У роки незалежності набули поширення рухи зелених. Проте, коли Україна зіштовхнулася з економічними труднощами, екологічні проблеми відійшли на другий план. Зниження життєвого рівня, відсутність ефективного соціального захисту – все це призвело до змін у громадській свідомості. Люди більше уваги звертають на матеріальні чинники, а не на екологічні. Досвід засвідчує, що економічні негаразди є небезпечними не лише самі по собі, а й з точки зору екології. Економічна і технологічна відсталість змушують використовувати дешеві, екологічно небезпечні технології виробництва, вирубувати ліси та ін.

Як і в релігійній, так і в науковій літературі зазначається, що духовність людини залежить від стану навколишнього середовища. Між екологічним неблагополуччям і такими явищами, як маргінальність, безвідповідальність, байдужість, існують взаємні зв'язки. Загрозлива екологічна ситуація спричиняється цими явищами і водночас поглиблює їх. Якщо ми прагнемо до духовного відродження, зазначають українські вчені, потрібно використовувати всі здобутки попередніх поколінь, а саме: екологічний досвід, звичаї, традиції бережливості тощо. Ігнорування минулого є таким же небезпечним, як і його міфологізація. Втрата традицій та звичаїв призводить до зuboжіння духовного життя, до виявів аморальності.

Зауважимо, що нам є на основі чого будувати майбутнє, адже ми маємо давні екофільні традиції. Через такі історичні спільності людей, як етноси, нації, відкривається новий зріз екологічної проблематики. Починає розроблятися такий напрям, як етнекологія. Етнокультурний підхід допомагає зрозуміти сенс буття людини. Минуле – передумова руху в майбутнє¹⁰.

Православ'я закликає до послуху перед Богом, тоді всі справи матимуть успіх: “Якщо будете ходити згідно з постановами Моїми, а заповідей Моїх будете дотримуватися й будете виконувати їх, то дам дощ в їхній часі, і земля дасть свій урожай, а польове дерево дасть свій плід”¹¹.

На даному етапі розвитку українського суспільства існує багато факторів, які його роз'єднують: економічних, політичних, культурних, світоглядних та ін. І. Грабовська і С. Грабовський у статті “Екологічна ідея як націотворча потуга”, наголошують, що екологічна ідея на сучасному етапі розвитку українського суспільства могла б стати консолідуючим чинником, який передбачає створення умов для існування екологічно безпечного середовища, формування духовних і матеріальних основ гармонійних взаємин у системі “людина – природа”, становлення нового типу особистості, відповідальної за життя. Така ідея, вважають автори статті, співзвучна з попереднім культурно-історичним розвитком й відповідає світовим тенденціям духовних пошуків. Вони зазначають, що визначальним складником державної політики в XXI столітті має стати саме екологічний складник¹².

В умовах екологічної кризи екологічна ідея постає як ідея виживання. Життєздатність будь-якого народу залежить від умов життя, які створено і збережено людьми для себе і своїх нащадків. Екологічна ідея виступає як ідея відродження. Розпад природної цілісності веде за собою в майбутньому до розпаду національної цілісності. Соціум перетворюється на конгломерат осіб, які є байдужими до національних проблем, відбувається маргіналізація населення. Відновлення зв'язків між людиною та довкіллям є необхідною умовою для екологічного відродження України. Заслугує на увагу питання екологічної безпеки, тобто адекватності екологічних умов існування населення, якому повинна приділятися значна увага. Тому ідея раціонального природокористування є основою природоохоронної діяльності держави. Умовою реалізації природоохоронної політики держави є правове забезпечення розвитку та застосування найраціональніших засобів використання природних ресурсів, застосування природозберігаючих та відтворюючих технологій.

Необхідно зазначити, що екологічна ідея має й особистісний вимір, тобто формування “екологічного типу” особистості – людини екологічно освіченої

і вихованої. Ніякі закони не зможуть самі по собі переорієнтувати суспільство, потрібне усвідомлення необхідності зміни ставлення до навколишнього середовища кожною людиною¹³.

І тому екологічна ідея повинна стати інтегруючим фактором розвитку суспільства. Важливу роль у цьому може відіграти наукова, політична, культурна еліта, перед якою стоїть завдання: перетворити екологічну ідею на інтегративний чинник, сприяти усвідомленню суспільством того, що екологічна криза загрожує кожному з нас. Розглядаючи сутність екологічних проблем, Патріарх Філарет вважає, що їх розв'язання знаходиться не стільки в площині економіки, політики, скільки в людській душі¹⁴.

Ситуація, яка сьогодні склалася у загальнопланетарному масштабі, на території України вимагає зміни пріоритетів суспільного розвитку, в тому числі й екологічних. Екологічна політика, вважає І. Грабовська, це система дій, спрямованих на охорону та оздоровлення навколишнього середовища, раціональне використання та відтворення природних ресурсів, збереження й розвиток соціосфери, забезпечення безпеки людини, тобто організація, регуляція та контроль процесів, що розгортаються у сфері екологічної діяльності людини. Основним завданням екологічної політики є розв'язання проблеми виживання людини та суспільства в цілому перед загрозою глобальної екологічної катастрофи, пошук шляхів виходу з екологічної кризи. Сьогодні екологічна політика виходить за межі інтересів будь-якої держави, оскільки в центрі її знаходиться не держава, а людина. Екологічна політика повинна ґрунтуватися на оптимальних формах та засобах взаємодії людини і природи відповідно до екологічного імперативу¹⁵.

Належний рівень екологічної безпеки та підтримання екологічної ситуації у збалансованому вигляді вимагає перетворень усіх сфер життєдіяльності суспільства, виникнення нового "екологічного суспільства", "екологічного типу особистості", "екологізованого світогляду", "екологізації суспільного виробництва"¹⁶.

Екологічна криза спричинила виникнення ряду екологічних організацій, найвпливовішою серед яких є "Грінпіс-Україна". Перед сучасним екологічним рухом постає завдання привернути увагу всього людства і кожної людини зокрема до необхідності зміни ставлення до навколишнього середовища, об'єднання навколо питання вирішення екологічних проблем, створення умов для утвердження екологічної свідомості. І. Грабовська вважає, що важливими для цього є:

- 1) формування екологічної політики як невід'ємної складової внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав;
- 2) формування екологічного законодавства в усіх державах;
- 3) усвідомлення права на екологічну безпеку як одного з головних прав людини у сучасному світі;
- 4) формування загальнодоступної системи екологічної інформації;
- 5) становлення "зеленої ідеології" та екологічної етики;
- 6) формування здатності громадян до масової екологічної дії конкретного спрямування¹⁷.

Наближення екологічної катастрофи, унаочненням чого стала Чорнобильська катастрофа, перетворилось на постійно діючий стресовий чинник життя українців. С. Шумило у статті "Православ'я і екологія" наголошує, що Чорно-

бильську катастрофу слід розуміти як попередження людству, символічний прообраз “екологічного Апокаліпсису”, що наближається. Люди готують його собі в результаті духовної деградації та неконтрольованого прогресу. Чорнобильська катастрофа та інші екологічні лиха – це кара Бога за численні гріхи людства¹⁸.

В унісон з цими думками, Патріарх Філарет зазначає, що Чорнобильська катастрофа – це попередження для всього людства, щоб воно йшло духовним шляхом, який має стати головним. Коли занепадає духовність людей, то це неодмінно, наголошує Патріарх, позначається на житті людей, суспільства, а також на стані навколишнього середовища; коли люди визволяться від гріха, перестане страждати й природа¹⁹.

Сьогодні можна стверджувати, що початковий етап усвідомлення екологічної загрози для людства минув. Людство усвідомило, що з 60-х років світ вступив в екологічну кризу. Це зафіксовано у ряді документів, зокрема в документах та Декларації міжнародної Конференції з навколишнього середовища й розвитку, яка відбувалася в Ріо-де-Жанейро у 1992 році під егідою ООН, де вперше на найвищому рівні постало питання щодо розв’язання екологічної проблеми як загальнопланетарної. Ю. Хилько у статті “Від психології підкорення до психології захисту природи”, опираючись на класифікацію О. Піджакова, наводить етапи розвитку екологічного руху.

Перший етап – 60–70-ті роки (пасивна фаза), для якого характерна неполітизована природоохоронна діяльність окремих груп суспільства (організація екологічних експедицій, очистка від сміття лісів та ін.).

Другий етап – 80-ті роки (активна фаза), в цей період відбувається бурхливий розвиток масових екологічних рухів, які вирізнялися організаційними принципами (об’єднання, клуби, комітети) та напрямками діяльності: екологічна, соціально-екологічна, еколого-культурна тощо.

Третій етап – початок 90-х років – екологічний рух набирає форм мітингів і демонстрацій, блокування роботи екологічно небезпечних об’єктів. Виникає рух інтелігенції, який можна вважати культурно-екологічним, ознаками якого є: повернення до національних культурних традицій, духовної єдності людини і природи, формування нової екологічної моралі²⁰.

З точки зору християнського світогляду причиною усіх екологічних лих, які сталися і стануться в майбутньому, є безбожництво і споживацьке ставлення до природи. Поширюється, наголошують християнські теологи, не лише зневага до традицій, віри, здійснюється цілеспрямоване руйнування “храму Божого” – природи, і будівництво на його місці т. зв. “раю на землі”. Сучасна цивілізація власними вчинками ставить себе на межу приреченості, зникнення. З цього приводу у Святому Письмі сказано: “Як хто нівечить Божий храм, того знівечить Бог...”²¹.

З точки зору теології, людина повинна берегти величне царство природи, господарем якого вона була поставлена, а не оскверняти і знищувати його, адже у всіх живих істотах відображена мудрість Бога. Природа – це храм Божий, де кожна рослина, тварина, дерево, пташка – все оспівує велич Божу. Сенс і призначення світу, людини, з точки зору православ’я, можна зрозуміти, ґрунтуючись на Боготвіленні. Спасенна жертва Христа відкупила гріх першої людини і вказала шлях духовного спасіння людства. Смерть і воскресіння

людини можна порівняти зі смертю і новим життям зернятка, що падає в землю, підкреслюючи тим зв'язок людини з природою. У церкві людина також залучається до природи: на свято П'ятидесятниці церкви й оселі прикрашають рослинами – символом оновлення життя, а на свято Преображення освячують земні плоди, здійснюється молитва, на все оточуюче людину покладається благодать, любов і милість Господа. Під час Євхаристії здійснюється головне таїнство: хліб та виноградне вино – дари природи – Божественною силою перетворюються в Тіло і Кров Христа. Приймаючи їх, людина за посередництвом Духа Святого освячується і поєднується із Христом, а через нього з Творцем. Тобто відбувається відновлення втраченого гармонійного зв'язку між людиною і природою, між людиною і Богом²².

В українській літературі наголошується, що засоби формування екологічної свідомості різні, один з них – засоби масової інформації, які формують екологічні погляди трьох напрямків: глобально-екологічні, правові та естетичні. Представники першого напрямку метою екологічної діяльності вважають усвідомлення загальногуманістичних завдань у збереженні життя на нашій планеті, спадщини минулого, а спроби розв'язання екологічних проблем пов'язують із розширенням екологічного співробітництва, підтриманням діяльності міжнародних організацій, що здійснюють екологічний контроль. Люди, які підтримують другий напрямок, вважають, що екологічні проблеми виникають через недосконалість законодавства, недостатню суворість покарань за порушення законів про охорону навколишнього середовища, тому розв'язання екологічних проблем пов'язують з прийняттям нових законів, контролем за їх дотриманням. Прихильники естетичних поглядів співвідносять розв'язання екологічних проблем із збереженням краси природи, із вихованням естетичних почуттів відносно навколишнього середовища, любові до природи²³.

В 1987 році Комісією ООН з довкілля (ЮНЕП) була прийнята Концепція сталого розвитку суспільства, до якої в 1997 році приєдналась Україна. Концепція сталого розвитку України базується на таких основних принципах:

- 1) забезпечення гармонізації співіснування людини і природи;
- 2) захист навколишнього середовища як невід'ємна частина розвитку суспільства;
- 3) відповідальність держави за погіршення стану навколишнього середовища;
- 4) здійснення заходів щодо екологізації господарської діяльності, усунення причин забруднення, а не його наслідків;
- 5) проведення оцінки екологічних наслідків усіх видів діяльності, які можуть негативно вплинути на навколишнє середовище;
- 6) регіональні локальні завдання екорозвитку повинні бути підпорядковані глобальним і національним цілям запобігання екологічній кризі та оптимізації середовища існування людини;
- 7) регіональний екорозвиток передбачає функцію раннього попередження несприятливих екологічних тенденцій або гарантії їх мінімізації (незнання наслідків не звільняє суспільство від відповідальності за руйнацію навколишнього середовища);
- 8) цілі екорозвитку первинні відносно цілей економічного розвитку (принцип екологічного імперативу);

9) розміщення і розвиток матеріального виробництва на певній території має здійснюватися відповідно до її екологічної техноємності (принцип еколого-економічної збалансованості);

10) екологічна безпека суспільства тісно пов'язана з рівнем культури і вихованням людей в суспільстві²⁴.

Православна церква сьогодні не стоїть осторонь екологічних проблем. Своє ставлення до цих проблем викладене церквою в "Основах соціальної концепції Української Православної Церкви", де зазначено, що православна церква належним чином оцінює діяльність, спрямовану на подолання екологічної кризи, і закликає до активного співробітництва в громадських акціях на захист творіння Божого. Відзначається, що такі зусилля будуть більш плідними, якщо засади, на яких будуються відносини людини з природою, матимуть не тільки гуманістичний, а й християнський характер. Екологічні проблеми мають антропологічний характер, оскільки породжені людиною, тому відповіді на численні запитання, поставлені екологічною кризою, містяться не стільки в сферах економіки, біології, політики, скільки в людській душі. Антропогенна основа екологічних проблем свідчить про те, що людина змінює навколишній світ відповідно до свого внутрішнього світу, а тому, з точки зору православ'я, перетворення навколишнього середовища повинне починатися з перетворень у душі людини²⁵.

Природа для українців, наголошується в науковій і релігійній літературі, завжди мала важливе значення, що було зумовлене їх діяльністю, способом життя, національними рисами. В процесі історичного розвитку людства єдність людини і природи була втрачена, зникла гармонія у їх стосунках. У наш час питання взаємозв'язку між людиною і природою стає надзвичайно актуальним. Сучасна екологічна криза вимагає вирішення цього питання.

Український народ, який упродовж всієї своєї історії тісно взаємодіяв з природою, вже має необхідну основу, на якій сьогодні можлива взаємодія людини з навколишнім середовищем. Значну увагу цій проблемі надає і релігія, яка наголошує на необхідності встановлення гармонії між людиною і природою. Православна церква закликає бережно ставитися до природи. Потрібно, наголошується і в релігійній і в науковій літературі, від споживання перейти до збереження природи як основи для існування людства. Проведення такої політики має відбуватися на рівні держави, хоча це можливо лише за умови усвідомлення цієї необхідності кожної людиною.

Висновки. Отже, природа для українців, наголошується в науковій і релігійній літературі, завжди мала важливе значення, що було зумовлено їх діяльністю, способом життя, національними рисами. В процесі історичного розвитку людства єдність людини і природи була втрачена, зникла гармонія у їх стосунках. У наш час питання взаємозв'язку між людиною і природою стає надзвичайно актуальним. Сучасна екологічна криза вимагає вирішення цього питання.

Український народ, який впродовж всієї своєї історії тісно взаємодіяв з природою, вже має необхідну основу, на якій сьогодні можлива взаємодія людини з навколишнім середовищем. Значну увагу цій проблемі надає і релігія, яка наголошує на необхідності встановлення гармонії між людиною і природою. Православна церква закликає бережно ставитися до природи. Потрібно, наголошується і в релігійній і в науковій літературі, від споживання

перейти до збереження природи як основи для існування людства. Проведення такої політики повинно відбуватися на рівні держави, хоча це можливо лише за умови усвідомлення цієї необхідності кожною людиною.

- 1 Кисельов М. Екологічна свідомість українців: традиція і сьогодення / М. Кисельов // Вісник НАН України. – 1998. – № 7–8. – С. 88–97.
- 2 Хилько М. Від психології підкорення до психології захисту природи / Микола Хилько // Віче. – 1999. – № 6 (87). – С. 70–79.
- 3 Грабовська І. Поряд з біблійними заповідями / Ірина Грабовська // Політика і час. – 1997. – № 4. – С. 23–31.
- 4 Грабовська І., Грабовський С. Екологічна ідея як націотворча потуга / Ірина Грабовська, Сергій Грабовський // Розбудова держави. – 1997. – № 3. – С. 18–22.
- 5 Шумило С. Православ'я і екологія / Сергій Шумило // Людина і світ. – 2001. – № 4. – С. 22–27.
- 6 До чистих джерел // Зелений світ. – 1996. – №9. – С. 3.
- 7 Кисельов М. Вказана праця. – С. 89.
- 8 Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту; [пер. з давньоєвр. та давньогрец. Укр. Бібл. тов.]. – К.: Українське Біблійне товариство, 1991. – Буття 8, 21–22.
- 9 Кисельов М. Вказана праця. – С. 91–93.
- 10 Там само. – С. 94–97.
- 11 Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту; [пер. з давньоєвр. та давньогрец. Укр. Бібл. тов.]. – К.: Українське Біблійне товариство, 1991. – Левіт 26, 3–4.
- 12 Грабовська І., Грабовський С. Вказана праця. – С. 18–22. – С. 18–19.
- 13 Там само. – С. 20–21.
- 14 Бюлетень релігійної інформації. – 2001. – № 2 (84). – С. 64.
- 15 Грабовська І. Вказана праця. – С. 23–24.
- 16 Там само. – С. 27.
- 17 Там само. – С. 30–31.
- 18 Шумило С. Вказана праця. – С. 24–25.
- 19 До чистих джерел // Зелений світ. – 1996. – № 9. – С. 3.
- 20 Хилько М. Вказана праця. – С. 72–75.
- 21 Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту; [пер. з давньоєвр. та давньогрец. Укр. Бібл. тов.]. – К.: Українське Біблійне товариство, 1991. – Перше послання св. Апостола Павла до коринтян 3, 17.
- 22 Шумило С. Вказана праця. – С. 26–27.
- 23 Хилько М. Вказана праця. – С. 71–72.
- 24 Гончаренко М. С., Бойчук Ю. Д. Екологія людини: Навч. пос. / За ред. Н. В. Кочубей. – Суми: “Університетська книга”; К.: ВД Княгиня Ольга, 2005. – 394 с. – С. 359–360.
- 25 Основи соціальної концепції Української Православної Церкви: [відп. ред. архімандрит Никон (Русин)]. – К.: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. – 80 с. – С. 66–67.

SUMMARY**Viktoria Melnychuk****ECOLOGICAL IDEA AS A COMPOUND PART OF THE NATIONAL IDEA OF THE UKRAINIAN NATION: PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS ASPECT**

The article deals with scientific and religious (Orthodox) aspects of the attitude of the Ukrainians towards nature in the past and nowadays. The question of ecological and spiritual crisis revealed. The connection between ecological ideas and national ideas of the Ukrainians is researched.

Key words: Ukrainians, Orthodox, nature, ecological problems.

Андрій Сініцький,

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, політології та історії-Житомирського національного агроекологічного університету

РЕЛІГІЙНА СВІДОМІСТЬ ЯК СУТТЄВИЙ МЕХАНІЗМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Розглядається під кутом зору сакрального-релігійного чинника національна ідентичність українського народу як процес становлення основних компонентів національного буття, імператив історичного розвитку етнічних утворень, що дозволяє не тільки окреслити деякі проблемні питання кристалізації національної ідентичності українського народу, але й обґрунтувати його головні соціетальні риси.

Ключові слова: релігійна свідомість, національна ідентичність, сакральний-релігійний чинник національної ідентичності, соціетальна психіка, національні образи світу, національна ідея.

За умов глобалізації перед людьми постійно постає завдання відтворення соціальної ідентичності, одним із механізмів якого є сакральний-релігійний аспект суспільної свідомості. Як засвідчує аналіз наукових джерел та сучасної соціокультурної ситуації, радикальні соціально-політичні й економічні перетворення в Україні кінця ХХ – початку ХХІ сторіч призвели до глибокої кризи щодо механізму підтримання соціальної ідентичності українського народу, тому Україна сьогодні перебуває в пошуку нової ідентичності. Як зазначає М.А. Козловець, виникла ситуація, коли в масовому масштабі, але на рівні індивідуальної свідомості необхідно розв'язати питання "Хто я/ми?". Навіть економічні проблеми відходять на другий план порівняно з неможливістю соціальної самовизначеності, а, значить, і подальшої історичної перспективи українського народу¹.